

ग्रामीण कृषी मौसम सेवा

भारत मौसम विभाग

प्रायोगिक ब्लॉक लेव्हल अॅग्रोमेट अॅडव्हायझरी बुलेटिन
(आयएमडी आणि आयसीएआर चा संयुक्त उपक्रम)

हवामानावर आधारीत कृषि सल्ला

दिनांक : 25-04-2025

नागपूर(महाराष्ट्र) मध्ये उमरेड ब्लॉक करा साठी हवामान पूर्वानुमान - वर जारी :2025-04-25 (पुढील पाच दिवसांसाठी सकाळी ८:३० वाजेपर्यंत वैध)

हवामान घटक	2025-04-26	2025-04-27	2025-04-28	2025-04-29	2025-04-30
पर्जन्यमान (मिमी)	0	1.5	0.9	0.3	0.2
कमाल तापमान (अं.से)	43.2	41.8	37.9	41.5	42.7
किमान तापमान (अं.से)	29	29.8	28.1	28	29.1
सकाळची सापेक्ष आर्द्रता (टक्के)	23	37.2	44.2	31.6	34.4
दुपारची सापेक्ष आर्द्रता (टक्के)	7.8	11.8	16.7	8.4	6.2
वाऱ्याचा वेग(किमी/तास)	8.9	12.4	16.5	13.5	18.6
वाऱ्याची दिशा(अंश)	194	202.1	163.6	195.5	198
मेघाच्छादन (ऑक्टा)	3	5	3	2	3

हवामान सारांश / चेतावणी:

• भारतीय हवामान विभाग, प्रादेशिक हवामान केंद्र, नागपूर च्या मूल्यवर्धित अंदाजानुसार, नागपूर जिल्ह्यामध्ये, पुढील ५ दिवस दिनांक २६ ते ३० एप्रिल २०२५ दरम्यान आकाश आंशिक ढगाळ राहील, • दिनांक २६ एप्रिल २०२५ रोजी हवामान कोरडे राहण्याची शक्यता, • दिनांक २७, २८, २९ व ३० एप्रिल २०२५ रोजी खूप हलक्या ते हलक्या स्वरूपाचा पाऊस होण्याची शक्यता, • दिनांक २६ एप्रिल २०२५ रोजी उष्णतेची लाट राहण्याची शक्यता, • दिनांक २७ आणि ३० एप्रिल २०२५ रोजी तुरळक ठिकाणी वादळी वाऱ्यासह (३० ते ५० किमी/तास), मेघगर्जना व विजांचा कडकडाट होण्याची शक्यता, • दिनांक २८ आणि २९ एप्रिल २०२५ रोजी तुरळक ठिकाणी वादळी वाऱ्यासह (५० ते ६० किमी/तास), मेघगर्जना व विजांचा कडकडाट होण्याची शक्यता वर्तविण्यात आली आहे. • विदर्भामध्ये पुढील ४८ तासांमध्ये कमाल तापमानात फारसा बदल होणार नाही त्यानंतर कमाल तापमानात २ ते ३ अंश सेल्सिअस ने घट होईल.

कृषि सल्ला:

• उष्णतेच्या लाटेमुळे पिकातील बाष्पोत्सर्जन चा वाढतो त्यामुळे पाण्याचा ताण येऊ शकतो, त्यामुळे भाजीपाला, फळबागा आणि हंगामी पिकामध्ये पाण्याचा ताण येऊ नये म्हणून उभ्या पिकांना हलके आणि वारंवार ओलीत करण्याचा सल्ला दिला जातो. पिकाच्या वाढीच्या महत्त्वाच्या अवस्थामध्ये सिंचनाची वारंवारता वाढवावी. वाढत्या तापमानाच्या परिस्थितीमध्ये जमिनीतील ओलावा टिकवून ठेवण्यासाठी, पिकांचे अवशेष, पेंढा/ पॉलिथिन वापरून आच्छादन करावे किंवा मातीचे आच्छादन करावे. पिकास ओलीत करताना संध्याकाळी किंवा सकाळी च्या वेळी करावे. उपलब्धतेनुसार तुषार सिंचनाचा वापर करावा. • प्रखर सूर्यप्रकाश आणि उष्णतेमुळे शेतकरी व शेतमजुरास उष्णतेची बाधा होऊ शकते त्यामुळे शेतकरी व शेतमजूर बांधवांनी शेतातील कामे सकाळी ११ वाजतापुर्वी व दुपारी ४ वाजतानंतर करावी. शेत कामाच्या वेळी विश्रांतीचा काळ वाढवावा तसेच मुबलक प्रमाणात स्वच्छ व थंड पाणी प्यावे. • उष्णतेच्या लाटेच्या काळात, जनावरांना उष्णतेच्या ताणापासून बचावासाठी त्यांची विशेष काळजी घेणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. उष्णतेच्या काळात जनावरांना सावलीत ठेवावे आणि त्यांना मुबलक प्रमाणात स्वच्छ आणि थंड पाण्याची व्यवस्था करावी, जेणेकरून जनावरे हायड्रेटेड राहतील. वाढलेले तापमान आणि प्रखर सूर्य प्रकाशात सकाळी ११ ते दुपारी ४ दरम्यान जनावरांकडून काम करणे टाळावे. जनावरांच्या गोठ्यात उष्णता कमी करण्यासाठी, गोठ्याच्या छताला पेंढ्याने झाकावे, छतास पांढरा रंग द्याव किंवा शेण-मातीने प्लास्टर करा. गोठ्यामध्ये आरामदायी वातावरण राखण्यासाठी शेडमध्ये पंखे, पाण्याचे फवारे आणि फॉगर चा वापर करावा. अति उष्णतेच्या वेळी, जनावरांच्या अंगावर पाणी टाकल्यास त्यांच्यामधील उष्णतेचा भार कमी होण्यास मदत होईल. जनावरांच्या हिरवा चारा, प्रथिने-चरबी, बायपास पूरक आहार, खनिज मिश्रण आणि मिठाचा समावेश करावा आणि थंड वेळेतच चारावयास सोडावे. याव्यतिरिक्त, उष्णतेशी संबंधित आरोग्य समस्या टाळण्यासाठी दुपारच्या वेळी जनावरांना चरणे किंवा खायला घालणे टाळा. • संभाव्य पावसाचा अंदाज लक्षात घेता, परिपक्व अवस्थेतील रब्बी हंगामातील पिकाची कापणी व मळणी ची कामे लवकरात लवकर उरकून घेण्यास प्राधान्य द्यावे. कापणी केलेला शेतमाल कोरड्या व सुरक्षित ठिकाणी साठवावा. मळणी ची कामे शक्य नसल्यास कापणी केलेला शेतमाल प्लास्टीक शीट किंवा ताडपत्रीच्या सहाय्याने झाकून ठेवावा. • हंगामी पिके, फळबागा, भाजीपाला पिकामध्ये आंतरमशागतीची कामे (डवरणी, खुरपणी इत्यादी.), कीड व रोग व्यवस्थापनासाठी कृषी रसायनांची फवारणीची कामे व उभ्या पिकामध्ये खते देण्याची कामे पुढील २-३ दिवस पुढे ढकलावी. • मेघगर्जना, विजांचा कडकडाट व वादळी वाऱ्याचा अंदाज लक्षात घेता पशुधनास उघड्यावर चराई क्षेत्रावर चरावयास सोडणे टाळावे. जनावराना गोठ्या मध्येच चारा व पाण्याची व्यवस्था करावी. शेतात काम करताना मेघगर्जनेची चाहूल लागताच तात्काळ सुरक्षित ठिकाणी आश्रय घ्यावा. जिल्ह्यातील मागील घटनांचा संदर्भ लक्षात घेता मेघगर्जनेच्या वेळी पळस, कडूनिंब तसेच ईतर कोणत्याही झाडाखाली आश्रय टाळावा. • वादळी वाऱ्याचा अंदाज लक्षात घेता बाजारायोग्य फळे तसेच भाजीपाला पिकाची काढणी करून विक्री करावी. फळझाडांना बाबूच्या सहाय्याने आधार द्यावा. • गोठ्याच्या दुरुस्तीची कामे त्वरित करून घ्यावी. • कृषी उत्पन्न बाजार समिती अथवा खुल्या बाजारामध्ये शेतकरी बांधवांद्वारा विक्री साठी आणलेल्या शेतमालाचे नुकसान टाळण्यासाठी शेतमाल हा उघड्यावर साठवणे टाळावे, शेतमाल हा शेड मध्येच साठवावा.

संक्षिप्त संदेश सल्ला:

• प्रखर सूर्यप्रकाश आणि उष्णतेमुळे शेतकरी व शेतमजुरास उष्णतेची बाधा होऊ शकते त्यामुळे शेतकरी व शेतमजूर बांधवांनी शेतातील कामे सकाळी ११ वाजतापुर्वी व दुपारी ४ वाजतानंतर करावी.

पिक निहाय सल्ला:

पिक	पिक निहाय सल्ला
भुईमूग	<p>• उन्हाळी भुईमूग पिकास दर ८ ते १० दिवसांच्या अंतराने दोन ओळी आड ओलीत करावे. • भुईमूग पिकामध्ये रसशोषक कीड (फुलकिडे, तुडतुडे व मावा) या किडीचा प्रादुर्भाव आढळल्यास आणि आर्थिक नुकसान पातळी गाठत असल्यास व्यवस्थापनासाठी इमिडाक्लोप्रिड (१७.८% एसएल) २.५ मि.ली. किंवा लॅम्बडा सायहॅलोथ्रिन (५% ईसी) ५ मि.ली. किंवा क्विनॉलफॉस (२५% ईसी) १४ मि.ली. १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी. • भुईमूग पिकामध्ये पाने पोखरणारी / गुंडाळणारी अळी या किडीचा प्रादुर्भाव आढळल्यास आणि आर्थिक नुकसान पातळी गाठत असल्यास व्यवस्थापनासाठी डेल्टामेथ्रिन (२.८% ईसी) १२.५ मि.ली. किंवा क्विनॉलफॉस (२५% ईसी) २० मि.ली. किंवा लॅम्बडा सायहॅलाथ्रिन (५% ईसी) ५ मि.ली. १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी. • भुईमूग पिकामध्ये पाने खाणारी अळी या किडीचा प्रादुर्भाव आढळल्यास आणि आर्थिक नुकसान पातळी गाठत असल्यास व्यवस्थापनासाठी क्विनॉलफॉस (२०% एएफ) १६ मि.ली. किंवा मेथोमिल ४० टक्के एस पी १५ ग्रॅम किंवा फ्लूबेंडामाईड २० टक्के डब्लू जी. ६ ग्रॅम १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी. • हुमणी या किडीचा प्रादुर्भाव आढळल्यास आणि आर्थिक नुकसान पातळी गाठत असल्यास व्यवस्थापनासाठी कार्बोफ्युरॉन ३ टक्के दाणेदार ३३ कि.ग्रॅ. प्रति हेक्टरी जमिनीत मिसळावे.</p>

फळे आणि भाजीपाला पिक निहाय सल्ला:

फळे आणि भाजीपाला पिक	फळे आणि भाजीपाला पिक निहाय सल्ला
कांदा	<p>• कांदा पिकाला लागवडीनंतर जमिनीतील ओलाव्यानुसार ७-१० दिवसांच्या अंतराने ओलीत करावे. • रोग आणि कीटकांचे नियंत्रण करण्यासाठी आवश्यक असल्यास कार्बोसल्फान (२ मिली/लीटर) आणि ट्रायसायक्लॅझोल (१ ग्रॅम/लीटर) ची पहिली फवारणी करावी. • आवश्यक असल्यास, पहिल्या फवारणीच्या १५ दिवसांनी प्रोफेनोफॉस (१ मिली/लीटर) आणि हेक्साकोनाझोल (१ ग्रॅम/लीटर) ची दुसरी फवारणी करावी. • आवश्यक असल्यास, दुसऱ्या फवारणीच्या १५ दिवसांनी फिप्रोनिल (१ मिली/लीटर) आणि प्रोपिकोनाझोल (१ ग्रॅम/लीटर) ची तिसरी फवारणी करावी.</p>
लसून	<p>• लसून पिकास कमी पण नियमित पाणी आवश्यक आहे. उगवण झाल्यानंतर ८ ते १० दिवसांच्या अंतराने पिकाच्या गरजेनुसार जमिनीच्या मगदुराप्रमाणे पाण्याच्या पाळ्या द्याव्या. साधारणपणे १२ ते १५ पाण्याच्या पाळ्या लागतात. • रोग आणि कीटकांचे नियंत्रण करण्यासाठी आवश्यक असल्यास कार्बोसल्फान (२ मिली/लीटर) आणि ट्रायसायक्लॅझोल (१ ग्रॅम/लीटर) ची पहिली प्रतिबंधात्मक फवारणी करावी. • आवश्यक असल्यास, पहिल्या फवारणीनंतर १५ दिवसांनी प्रोफेनोफॉस (१ मिली/लीटर) आणि हेक्साकोनाझोल (१ ग्रॅम/लीटर) ची दुसरी फवारणी करावी. • जर पहिल्या दोन फवारण्या संपल्या असतील, तर आवश्यक असल्यास, दुसऱ्या फवारणीनंतर १५ दिवसांनी फिप्रोनिल (१ मिली/लीटर) आणि प्रोपिकोनाझोल (१ ग्रॅम/लीटर) ची तिसरी फवारणी करावी. • जर लाल कोळी किडीचा</p>

फळे आणि भाजीपाला पिक	फळे आणि भाजीपाला पिक निहाय सल्ला
	<p>प्रादुर्भाव आढळला तर, एलिमेंटल सल्फर (२ ग्रॅम/लिटर) किंवा डायकोफोल (२ मिली/लिटर) या प्रमाणात फवारणी करावी.</p>
आंबा	<ul style="list-style-type: none"> • बाजारायोग्य फळांची काढणी करून विक्री करावी.
टरबूज	<ul style="list-style-type: none"> • बाजारायोग्य फळांची काढणी करून विक्री करावी. • कलिंगड सिंचनाला चांगला प्रतिसाद देते म्हणून नियमित अंतराने ओलीत करावे. पिकास वारंवार जास्त पाणी देऊ नये त्यामुळे वनस्पतींची वाढ जास्त होते. फळे काढणीस आल्यानंतर पाणी देणे थांबवावे कारण त्यामुळे फळांच्या गुणवत्तेवर विपरीत परिणाम होतो आणि फळे फुटतात. पिकामध्ये पाणी साचू देऊ नका. फुलधारणेपूर्वी, फुले येण्याच्या आणि फळांच्या विकासाच्या अवस्थेमध्ये पाण्याचा ताण बसणार नाही दक्षता घ्यावी. फक्त मुळांच्या भागात पाणी द्यावे आणि ओलीत करताना वनस्पतींच्या विविध भागास, फुले आणि फळे ओली होणार नाही याची काळजी घ्यावी. • वनस्पतीजन्य वाढ रोखण्यासाठी आणि मादी-नर फुलांचे प्रमाण वाढविण्यासाठी जास्त वाढ झालेल्या वेलीची हाताने छाटणी करावी. जर शेंडा खुडला आणि बाजूच्या २-४ कोंबांना वाढू द्यावे असे केल्यास उत्पादन वाढीस मदत होते. फळांचा आकार आणि उत्पादन सुधारण्यासाठी प्रत्येक वेलात जास्तीत जास्त ४-५ फळे टिकवून ठेवण्यासाठी फळांची विरळणी करावी.
संत्रा	<ul style="list-style-type: none"> • नवीन कलमांची/रोपांची निगा • प्रखर उन्हामुळे मागील वर्षी लागवड केलेल्या कलमांची/रोपांची कोवळे शेंडे सुखणे, पाने गळणे असे परिणाम दिसून येतात. • त्यासाठी कलमा/रोपे यांच्या किमान २ ते ३ फुट परिघातामध्ये सेंद्रिय पदार्थ जसे कि गवत / पालापाचोळा / कुटार / गव्हांडा / तणस यांचा १० सेंटीमीटर थर देऊन आच्छादन करावे. • कलमा/रोपे यांच्या २ फुट अंतराच्या परिघातामध्ये गोलाकार पद्धतीने बोरू बी पेरणे. बोरूची झपाट्याने वाढत होत असल्याने सभोवताल सावली राहते परिणामी तीव्र उन्हापासून व उष्ण वारा यापासून संरक्षण मिळते किंवा कलमा/रोपे यांच्या तीन्ही बाजूने त्रिकोणात बांबू किंवा कमच्या रोवून हिरव्या शेडनेटचा मांडव करावा किंवा बांबू किंवा कमच्याना दक्षिण व पश्चिमबाजूंनी उन्हापासून संरक्षण करण्यासाठी तुराट्यांचा कुड लावावा. • नवीन कलमा (वय १ ते ३ वर्ष) असणाऱ्या झाडांचा बुडाशी छोटा पाण्याचा माठ ठेऊन झाडांना पाणी देण्याची एक पद्धत आहे, यामध्ये झाडाच्या भोवती एक मडके जमिनीत अर्धा भाग पुरून ठेऊन त्यामध्ये पाणी टाकून ठेवल्यास एक आठवडाभर पाणी पुरसे होते. यामध्ये मडक्याच्या बुडाशी एक अतिशय छोटे छिद्र पाडावे व त्या छिद्रात कापडाचा बोळा बसवावा जेणे करून मडक्यातील पाणी कापडाद्वारे जमिनीत झिरपून मुळाना संथ गतीने मिळते व बाष्पीभवन पण अधिक होत नाही. • उन्हामुळे बाष्पीभवन व पर्णोत्सर्जनाचा वेग अधिक असतो त्यामुळे कलमा/रोपे यांचे पाने लवकर कोमेजतात अशावेळी पोटॅशियम नायट्रेट (१३:०:४५) १ किलो १०० लिटर पाण्यात मिसळून २०-२५ दिवसांच्या अंतराने फवारणी करावी. यामुळे पानांतील पर्णोत्सर्जनाचा वेग कमी होतो तसेच पानांतील अन्नांश तयार होणे क्रिया मंदावत नाही. • विकसित मोठे झाडे व बागेचे नियोजन • पाण्याची कमतरता असणा-या फळबागांमध्ये तसेच पाण्याच्या बचतीसाठी उन्हाळी हंगामात सेंद्रिय पदार्थ जसे कि गवत / पालापाचोळा / कुटार / गव्हांडा / तणस यांचा १० सेंटीमीटर थर देऊन आच्छादन करावे किंवा काळ्या रंगाच्या पॉलिथीन पेपरचे (१०० मायक्रोन) आच्छादन केल्यास झाडाजवळ ओलावा टिकून राहण्यास

फळे आणि भाजीपाला पिक	फळे आणि भाजीपाला पिक निहाय सल्ला
	<p>मदत होते. आच्छादनामुळे सूर्यप्रकाश न मिळाल्यामुळे तणाची वाढ होत नाही, तसेच जमिनीचे तापमान नियंत्रित राहते. जमिनीत उपयुक्त जिवाणूंची वाढ होण्यास मदत होते, सेंद्रिय पदार्थाचे आच्छादन असेल तर कालांतराने कुजून त्यापासून उकृष्ट सेंद्रिय खत मिळते, जमिनीत योग्य तापमान राखण्यास मदत होते व जमिनीची धूप कमी होते. आच्छादनामुळे उन्हाळ्यात दोन पाण्याच्या पाळ्यातील अंतर वाढविता येते. • आच्छादनाचा वापर करतांना सोबतच प्रति झाड २-३ किलो गांडुळ खत द्यावे. सेंद्रिय खतांचा वापर जास्तीत जास्त केल्यास जमिनीतील पाणी धरून ठेवण्याच्या क्षमतेत देखील वाढ होते. • उन्हाळ्यात पाण्याची तीव्र टंचाई असल्यास बहार घेण्याचे टाळावे. आंबिया बहार न घेता मृग बहाराचे नियोजन करावे कारण मृग बहार करिता पावसाळ्यात पावसाचे पाणी मिळते आणि थोड्याफार प्रमाणात ओलीत व्यवस्थापन करून बहार घेता येतो. मात्र आंबिया बहारास उन्हाळ्यात पाणी मुबलक हवे ते पाण्याच्या कमतरतेमुळे देणे शक्य होत नाही. • हलक्या जमिनीची पाणी धरून ठेवण्याची क्षमता हि भारी जमिनीपेक्षा कमी असते त्यामुळे हलक्या जमिनीला वरचेवर पाणी द्यावे लागते व भारी जमिनीची पाणी धरून ठेवण्याची क्षमता जास्त असते त्यामुळे बागेस पाणी देण्याच्या पाळ्या यातील अंतर जास्त असले तरी चालते. ठिबक सिंचन पद्धत ही अतिशय काटकसरीने पाणी वापरण्याची व देण्याची पद्धत आहे. या पद्धतीने थेंब-थेंब पाणी देण्याची सोय असते. ठिबक सिंचन पद्धतीत पाणी मोजू</p>
संत्रा	<p>• फ्रूटलेट ब्लॉइट : फळावरील काळे डाग यांना फ्रूटलेट ब्लॉइट' असे संबोधले जाते. कोळी कीड किंवा फुलकिडे यांच्या प्रादुर्भावामुळे फळांना जखमा होतात, त्या जखमांमधून पॅन्टोआ अॅनानाटिस या जिवाणूचे संक्रमण होऊन फळांवर काळे डाग पडतात. • लक्षण : प्रभावित लहान फळांवरील आवरणावर खोलगट अनियमित आकाराचे गडद काळे किंवा तपकिरी डाग पडतात. सदर डाग हे हात लावल्यास तेलकट भासतात. छोट्या काळ्या डागापासून सुरुवात होऊन नंतर संपूर्ण फळ काळे पडते परिणामी बरेचदा फळे खाली पडतात. • व्यवस्थापन : काळे डाग पडून होणाऱ्या लहान फळांची गळ कमी करण्यासाठी कॉपर ऑक्सीक्लोराइड ५०% डब्ल्युपी २५ ग्रॅम १० लिटर पाणी या मिश्रणाची फवारणी करावी. • मध्यम प्रकारच्या जमिनीतील मंत्रा बागेस मृग बहार घेण्याकरिता २५ एप्रिल पासून १५ जून पर्यंत ५० दिवसांचा पाण्याचा ताण • आंबिया बहाराची फळे असलेल्या संत्रा बागेस नियमित ओलीत करावे. याकरिता ठिबक सिंचन पद्धत वापराची. आळ्यात पाला पाचोळा, गव्हांडा याचे ५ इंच जाड आच्छादन करावे. त्यामुळे फळगळ कमी होईल. • हस्त बहाराचे लिंबू फळांची काढणी करून प्रतवारी करून विक्री करावी.</p>

पशुधन विषयक निहाय सल्ला:

पशुधन विषयक	पशुधन विषयक निहाय सल्ला
गाय	<p>• उन्हाळी चारा उपलब्धतेसाठी ज्वारी, मका व बाजरी या पिकाची लागवड करावी. यासाठी ज्वारीच्या रुचिरा, एसएसजी- ५९-३, मालदांडी ३५-१, पुसा चारी व अमृता, मक्याच्या आफ्रिकन टोल, मांजरी कंपोजीट, विजय व गंगा सफेद-२ व बाजरीच्या जायंट बाजार, के ६७४, ६७७ राजको, बाजरा, न्यूट्रीफीड या</p>

पशुधन विषयक	पशुधन विषयक निहाय सल्ला
	<p>वाणाची लागवड करावी. ज्वारी, मका व बाजरी या पिकाची चारा उपलब्धतेसाठी मार्च-एप्रिल महिन्यात लागवड करावी. ज्वारी, मका व बाजरी ची पेरणी पाभरीच्या सहाय्याने दोन ओळीतील अंतर ३० सेंमी एवढे ठेऊन करावी. • दुग्धउत्पादन वाढविण्यासाठी दुधाळ गाय/म्हशी यांना हवे त्या वेळी पिण्यासाठी २४ तास स्वच्छ पाण्याची उपलब्धता त्याच्यासमोर करावी. पाण्याचा हौद नेहमी स्वच्छ ठेवावा, त्यास चुना लावावा. पाण्याचे हौद नेहमी सावलीत, पाण्यात पक्षांची विष्टा पडणार नाही अशा ठिकाणी हौद ठेवावे. • उष्णतेच्या लाटेच्या काळात, जनावरांना उष्णतेच्या ताणापासून बचावासाठी त्यांची विशेष काळजी घेणे अत्यंत महत्वाचे आहे. उष्णतेच्या काळात जनावरांना सावलीत ठेवावे आणि त्यांना मुबलक प्रमाणात स्वच्छ आणि थंड पाण्याची व्यवस्था करावी, जेणेकरून जनावरे हायड्रेटेड राहतील. वाढलेले तापमान आणि प्रखर सूर्य प्रकाशात सकाळी ११ ते दुपारी ४ दरम्यान जनावरांकडून काम करणे टाळावे. जनावरांच्या गोठ्यात उष्णता कमी करण्यासाठी, गोठ्याच्या छताला पेंढ्याने झाकावे, छतास पांढरा रंग द्याव किंवा शेण-मातीने प्लास्टर करा. गोठ्यामध्ये आरामदायी वातावरण राखण्यासाठी शेडमध्ये पंखे, पाण्याचे फवारे आणि फॉगर चा वापर करावा. अति उष्णतेच्या वेळी, जनावरांच्या अंगावर पाणी टाकल्यास त्यांच्यामधील उष्णतेचा भार कमी होण्यास मदत होईल. जनावरांच्या हिरवा चारा, प्रथिने-चरबी, बायपास पूरक आहार, खनिज मिश्रण आणि मिठाचा समावेश करावा आणि थंड वेळेतच चारावयास सोडावे. याव्यतिरिक्त, उष्णतेशी संबंधित आरोग्य समस्या टाळण्यासाठी दुपारच्या वेळी जनावरांना चरणे किंवा खायला घालणे टाळा.</p>